

УДК 330.372

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-08

Коваль Н. О., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна

ORCID: 0000-0002-7293-3331

e-mail: nokoval@gmail.com

Пілявоз Т. М., кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна

ORCID: 0000-0001-7535-7360

e-mail: vitan1975.75@gmail.com

Управління фінансовими ризиками в умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір

Анотація. Представлена стаття визначає концептуальні позиції та підходи щодо управління фінансовими ризиками та їх значення в умовах інтеграції вітчизняного фінансового менеджменту у світовий простір. Наведено нові наукові підходи до управління фінансовими ризиками в умовах непередбачених фінансових коливань. Встановлено, що система фінансових ризиків – це взаємозв'язок тактичних і скоординованих дій на всіх рівнях, яка направлена на координацію взаємодії стратегії та тактики управління, в умовах інтеграційних процесів. Досліджено та представлено інструментарій щодо застосування якісно нових підходів, які забезпечать ефективне управління фінансовими ризиками та нададуть можливість перейти на якісно новий рівень фінансового менеджменту.

Метою наукового дослідження є вивчення та становлення ключових концепцій управління фінансовими ризиками, які базуються на стратегіях сучасних інтегрованих інструментів контролю за ризиками; одержання фінансових переваг в процесі інтеграції в міжнародний фінансовий простір; сучасних підходів стосовно прийняття стратегічних рішень управління фінансовими ризиками, а також врахування їх особливостей.

Встановлено, що управління фінансовими ризиками, яке направлене на інтеграцію у світовий фінансовий простір, реалізується на всіх рівнях системи фінансового менеджменту та потребує, перш за все, впровадження інструментарію, який би забезпечив високу ефективність діяльності розвитку фінансового сектору у довгостроковій перспективі. Крім того, рівень та якість управління фінансовими ризиками, потребує наявності сучасного елемента, який би надав можливість прискорити та сформувати наднаціональні фінансові потоки, які б забезпечили можливість зайняти позицію у світовому фінансовому просторі. Позитивний досвід формування управління фінансовими ризиками має окреслити інтеграцію фінансових ринків щодо переливу капіталу. Зроблено висновок, що на сучасному етапі, поява новітніх концепцій фінансового менеджменту забезпечить взаємозв'язок між частинами системи управління ризиками та факторами, які дозволяють виявити загрозу або зростання вірогідності настання кризової не передбачуваної ситуації. Надалі наукові дослідження в цьому напрямку дозволять розширити та вдосконалити інструментарій моделювання системи стратегічного управління фінансовими ризиками в системі фінансового менеджменту щодо гарантії ефективності процесу трансформації в інвестиції та зменшення вартості фінансових операцій.

Ключові слова: фінансовий менеджмент; фінансові ризики; управління; інтеграція; світовий фінансовий простір.

Koval Natalia, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine

Piliavoz Tetiana, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine

Financial Risk Management in the Context of Ukraine's Integration Into the Global Financial Space

Abstract. Introduction. The article defines the conceptual positions and approaches to financial risk management and their importance in the context of national financial management integration into the global financial space. New scientific approaches to financial risk management in the context of unpredictable financial fluctuations are introduced. It is established that the system of financial risks is an interconnection of tactical and coordinated actions at all levels, aimed at coordinating the interaction of strategy and tactics of management in the context of integration processes. The article explores and presents the tools for applying qualitatively new approaches that ensure effective management of financial risks and provide an opportunity to move to a qualitatively new level of financial management.

Purpose. The purpose of the research is to study and develop key concepts of financial risk management based on the stages of modern integrated risk control instruments; obtaining financial advantages in the process of integration into the international financial space; modern approaches to making strategic decisions on financial risk management, as well as taking into account their specific features.

¹Стаття надійшла до редакції: 25.10.2023

Received: 25 October 2023

Results. *It is established that financial risk management aimed at integration into the global financial space is implemented at all levels of the financial management system and requires, first of all, the introduction of tools that would ensure high efficiency of financial sector development in the long term. In addition, the level and quality of financial risk management requires a modern element that would enable the acceleration and formation of supranational financial flows that would ensure a position in the global financial space. The positive experience gained in the formation of financial risk management should outline the integration of financial markets in terms of capital flows.*

Conclusions. *Ukrainian banks must constantly implement new strategies to minimize financial risks, which would ensure competitive advantage and stability in an increasingly fierce market environment. In this context, it is important to accelerate the process of integration into the global financial space. Given the low level of integration of the domestic financial system into international financial centers, it is necessary to continue the integration of the Ukrainian banking system into the global financial space, provided that an effective financial risk management system is in place, both at the current stage of development and in the future. Today, improving the quantitative and qualitative characteristics of financial sector development is an important task of state regulation of the domestic financial system, which leads to the adoption of effective and appropriate management decisions to find approaches and correct methods on the way to integration processes, taking into account the complexity of the external financial environment. In the current environment, financial risk management is becoming global. Under the influence of scientific and technological developments on the scale and variety of financial services; increasing openness of national economies; changes in the structure of consumer demand (namely, growth in demand for services), especially in developed and newly industrialized countries, which is associated with higher living standards; development of information technologies and transition of developed countries to the stage of formation of a "new information society"; emergence of new markets in the form of a large group of developing countries, as well as increased competition in the financial services sector. Its purpose is to create a management system that would contribute to the sustainable state of the enterprise and ensure the creation of competitive advantages in the long term through the formation of internal reserves. The components of strategic controlling are strategic planning, strategic analysis and strategic control. The result of the analysis is the formation of the enterprise development strategy. Strategic analysis and control should contribute to the implementation of the strategic plan of enterprise development. In real conditions of enterprise operation, strategic and operational controlling are closely related in the process of implementation of management functions. Controlling acts as a chain connecting the management system and organizational and information support of a given economic system. Practical application of controlling tools helps to improve the management system and economic stability of the enterprise.*

Keywords: *financial management; financial risk; management; integration; global financial space.*

JEL Classification: *M21; E35; M31.*

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір, під впливом фінансової глобалізації, з'являються нові стратегії управління фінансовими ризиками. Вони направлені, перш за все, на прийняття ефективних оптимальних рішень в контексті фінансового менеджменту, забезпечуючи при цьому балансування між стратегією розвитку фінансового сектору та інституціями банківської сфери.

Оскільки більшість інноваційних продуктів розробляється в банках, доцільним є подальший розгляд методології організації процесу банківських інновацій. Розробка методології інноваційної діяльності у сфері створення нових фінансових продуктів та сучасних тенденцій розвитку банківської системи України в умовах глобалізації є актуальним питанням. Процеси інтеграції України у світовий економічний простір вимагають розв'язання проблеми забезпечення розвитку її економіки на основі формування принципово нових методологічних підходів та обґрунтування практичних заходів щодо впровадження наукових результатів.

Актуальність теми обумовлена тим, що дослідження сучасних тенденцій управління фінансовими ризиками є актуальним питанням у зв'язку з політико-економічними та соціальними перетвореннями, інноваційними процесами, якість яких не відповідає світовому рівню та потребам розвитку фінансових інституцій України.

Українські банки повинні постійно впроваджувати нові стратегії щодо мінімізації фінансових ризиків, які

б забезпечували конкурентні переваги та стабільність в умовах конкуренції що зростає. У цьому контексті важливим є прискорення процесу інтеграції у світовий фінансовий простір. Це не тільки потреба внутрішньої фінансової та економічної систем, а й всіх світових фінансово-економічних ринків.

Враховуючи низький рівень інтеграції вітчизняної фінансової системи у міжнародні фінансові центри, необхідно продовжувати інтеграцію української банківської системи у світовий фінансовий простір за умови забезпечення ефективної системи управління фінансовими ризиками, як на сучасному етапі розвитку, так і в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідність ефективного управління фінансовими ризиками в умовах інтеграційних процесів України у міжнародну спільноту не викликає сумнівів. Але сам процес потребує розробки стратегічного та тактичного інструментарію на основі вивчення досвіду інших країн. Проблемами управління фінансовими ризиками під впливом інтеграційних процесів займаються як іноземні, так і вітчизняні науковці, а саме: Т. С. Смовженко, О. О. Другов, Я. В. Грудзевич, В. В. Рисін, І. І. Пузанов, Л. Ж. Нагорна, І. А. Зарицька, С. В. Гринчук, П. Жозет, Дж. Маршалл, Дж. Стігліц, О. В. Буторіна, Ж. Дермін, Д. Марк, П. Моліне та інші.

Однак, теперішні дослідження свідчать, що ще недостатньо розроблені окремі аспекти цієї проблеми, враховуючи особливості процесу інтеграції у світовий фінансовий простір, а також практичне впровадження розробок щодо управління

фінансовими ризиками, що і зумовило актуальність цієї роботи.

Формулювання цілей дослідження. Метою написання даної статті є визначення узагальнених підходів та трактувань щодо управління фінансовими ризиками, знаходження можливостей мінімізації цих ризиків, а також визначення ефективної можливості інтеграції України у світовий фінансовий простір.

Основні результати дослідження. В умовах світових глобалізаційних процесів важливу роль відіграє фінансова система, від ефективного функціонування якої, залежить рівень економічного розвитку країни. Фінансова та банківська системи мають свої особливості та сучасні тенденції, сформовані під впливом глобалізації. Саме глобалізація впливає на зростання світових фінансових показників, прискорення руху капіталу між країнами та розширення міжнародних кредитних ринків [1, с.12].

Глобалізація банківських операцій, а особливо управління фінансовими ризиками, формується під впливом об'єднання банківських систем різних країн з подальшою трансформацією в єдиний світовий банківський простір. Сучасний фінансовий менеджмент залежить від процесів розширення сфери діяльності транснаціональних банків за межі національних кордонів. У цьому контексті підкреслимо, що існують об'єктивні процеси інтеграції України у світову фінансову систему, хоча є багато перешкод, зумовлених політичною, економічною кризою та введенням воєнного стану. Тому дослідження сучасних тенденцій управління фінансовими ризиками дозволить зробити нові стратегічні перспективні кроки на шляху до градієнта фінансової глобалізації та інтеграції у світовий фінансовий простір [2, с.15].

Лібералізацію руху капіталу поступово формує єдиний фінансовий простір, що призводить до об'єднання фінансових систем різних країн. Існують різні підходи до фінансової інтеграції. Фінансовий менеджмент дозволяє, під впливом сучасних підходів управління фінансовими ризиками, об'єднати національні фінансові ринки для прискорення економічного розвитку за допомогою новітніх технологій, інтеграційних процесів та іноземного капіталу сучасних інституцій [3].

Фінансова інтеграція є важливою тенденцією розвитку сучасної світової економіки, яка враховує інновації. Вона стимулює створення гнучких ринків капіталів та фінансів, а також врівноважує негативні дисбаланси економічної глобалізації. Під впливом інтеграційних фінансових процесів зникають інституційні межі між різними видами банківської діяльності. Змінюються умови для підвищення конкурентоспроможності фінансового ринку щодо посилення міждержавної взаємозалежності та взаємовпливу у сфері фінансових відносин. Слід зазначити, що під впливом сьогоденних коливань, зростає відкритість національних економік, що зумовлює не тільки формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, а й реалізацію глобальних фінансових стратегій транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків [4].

Ми хотіли б підкреслити, що зовнішні фінансові позики мають бути основним фактором щодо мінімізації банківських ризиків українських банків. Відновлення довіри до банківського сектору, в умовах воєнного стану, потребує тривалого часу, оскільки система має знову пройти випробування.

Що стосується концентрації ресурсів в банківському секторі з початку 2023 року, то на 20 найбільших банків припадає понад 90% чистих активів. Державні банки продовжують збільшувати свою присутність на ринку. Протягом поточного періоду частка державних банків у чистих активах зросла до 55,6%, тоді як депозити населення становили 62,3% [5, с.18].

Доларові депозити продовжують дешевшати через відсутність попиту на валюту серед банків. Існує значна різниця між депозитними ставками іноземних банків, що пропонують ставки нижче середньоринкових, як у державних, так і в приватних банках. У першому півріччі кредитування бізнесу подешевшало, але ставки за корпоративними кредитами знижувалися повільніше, ніж за депозитами населення. Це свідчить про потенціал для подальшого зниження ставок за кредитами для бізнесу. Ми відзначаємо, що високі відсоткові ставки через високі кредитні ризики є найсуттєвішою перешкодою для залучення нових кредитів з точки зору позичальників [6, с.9].

Секторальний розподіл щодо фінансових ризиків за останній період, підкреслює різні профілі залежності країн від загального експорту фінансових послуг. Так, в розвинених країнах продовжували нарощувати спеціалізацію переважно на фінансових послугах з найнижчим показником ризиковості, а також з вищою доданою вартістю.

Менеджмент організації управління фінансовими ризиками дає змогу зосередити свою увагу на практичних системах щодо їх управління. Таким чином можна представити американську фінансову систему, яка й досі залишається актуальною. Цікаво, що за останні роки відносна важливість банків ще більше зменшилась, тоді як роль фондового ринку зросла. Британська фінансова система за своєю базовою структурою нагадує американську, попри низку відмінностей. В обох країнах особливості фінансових систем роблять їх орієнтованими на ринок капіталу та мінімізацію фінансових ризиків [7, с.24].

Враховуючи значну роль, яку банки відігравали у фінансовій системі Німеччини в недалекому минулому, німецькі організовані ринки капіталу довгий час були занедбані й сьогодні майже не мають значення як джерело фінансування підприємств і абсолютно не мають значення як фактор корпоративного управління, хоча з точки зору абсолютної капіталізації фондові ринки Німеччини та Японії є одними з найбільших у світі. Домогосподарства в континентальній Європі та Японії володіють значно меншою кількістю фінансових активів, ніж у Великобританії та США. У їхніх фінансових портфелях переважають відносно безпечні активи. Як наслідок, німецькі та японські домогосподарства несуть значно менший фінансовий ризик, ніж домогосподарства в англосаксонських країнах [8, с.18].

Традиційні національні системи корпоративного управління в Німеччині та Японії доповнюють картину. Згідно із законодавством і традиціями, корпоративне управління було орієнтоване на зацікавлених осіб і контролювалося інсайдерами. Банки та працівники були важливими учасниками корпоративного управління поряд з акціонерами, які у випадку Німеччини, як правило, володіли значними пакетами акцій. Ці групи були переважними силами в наглядових радах у Німеччині та, відповідно, в Японії. Разом з топ-менеджерами вони склали те, що можна назвати «великою коаліцією», яка визначала корпоративну політику. І насправді великими компаніями тривалий час керували в «спільних інтересах» тих, хто був представлений у цій «великій коаліції»: стабільність і зростання – точніше, стабільне зростання, а не акціонерна вартість – були максимумами, яких дотримувалися більшість великих компаній [9, с.11].

Статистичні дані та описи національних фінансових систем, демонструють дві тенденції, які здаються досить суперечливими. Одна з них полягає в тому, що майже в усіх фінансових системах значення індикаторів фінансового сектору, які відображають роль ринків капіталу, з часом зростають. Це свідчить про тенденцію загального наближення до англосаксонської моделі фінансової системи, заснованої на ринку капіталу, хоча це не є переконливим доказом, оскільки системи є чимось більшим, ніж сукупність окремих елементів. Інша тенденція полягає в тому, що в багатьох країнах характеристики залишаються в основному незмінними. Як видно з описів, у фінансовій системі Німеччини все ще домінують банки, а в англосаксонських країнах – США та Великобританії – все ще переважають фінансові системи, засновані на ринках капіталу. Це свідчить проти загальної конвергенції, принаймні поки що, і принаймні про наближення до певного «проміжного» типу фінансової системи [10, с.27].

Що це означає для можливості та ймовірності конвергенції? Згідно з припущеннями, які ми зробили і які ми вважаємо правдоподібними, починаючи з будь-якої ситуації, що характеризується неузгодженістю, яка могла виникнути внаслідок змішування несумісних елементів або особливостей фінансових систем, заснованих на банках і на ринках капіталу, можливий приріст добробуту, якого можна було б досягти шляхом відновлення узгодженості – якщо це було б можливим – в межах будь-якого з двох типів фінансових систем, був би суттєвим. У такій ситуації мудрі політики, швидше за все, прагнуть відновити узгодженість якнайшвидше і з достатніми шансами на досягнення цієї мети. В принципі, результат цього процесу не є визначеним, він дуже сильно залежить від того, яке негайне підвищення ефективності видається досяжним у конкретній ситуації. Але на практиці часто легше "полагодити" фінансову систему, до якої країна звикла, ніж запровадити принципово іншу.

Висновки. На сьогодні покращення кількісних та якісних характеристик розвитку фінансового сектору є важливим завданням державного регулювання вітчизняної фінансової системи, що зумовлює прийняття ефективних та адекватних управлінських рішень з метою

пошуку підходів і коректних методів на шляху інтеграційних процесів з урахуванням складнощів зовнішнього фінансового середовища. Українська банківська система поступово інтегрується в міжнародну банківську систему та формує свою модель розвитку, яка має повною мірою використовувати потенційні можливості України в умовах фінансової глобалізації. У сучасних умовах управління фінансовими ризиками набуває глобального характеру. Відбувається вплив науково-технічного процесу на масштаби та різноманітність фінансових послуг; зростання відкритості національних економік; зміну структури споживчого попиту (а саме зростання попиту на послуги), особливо в розвинених та нових індустріальних країнах, що пов'язано з підвищенням рівня життя населення; розвиток інформаційних технологій та перехід розвинених країн до стадії формування «нового інформаційного суспільства»; появу нових ринків у вигляді великої групи країн, що розвиваються, а також зростання рівня конкуренції у сфері фінансових послуг.

Згідно з дослідженнями іноземних та вітчизняних науковців і практиків, основними тенденціями розвитку світового фінансового ринку в сучасних умовах та мінімізації фінансових ризиків є:

- посилення вимог до якості капіталу, що дозволить підвищити ефективність управління операційними та кредитними ризиками;
- впровадження коефіцієнта левериджу, що вплине на регулювання ризиків постачальників, боргове навантаження та прибутковості операцій;
- стимулювання процесів заощадження, розширення якості ресурсної бази банків;
- антикризова та антициклічна спрямованість фінансової системи на консолідованій основі фінансових інституцій;
- визначення довгострокових стратегічних пріоритетів, на базі розвитку механізмів спільного фінансування;
- розширення та використання аутсорсингу на світовому фінансовому ринку [9, с. 49-50; 10, с. 30].

Автори погоджуються з висновками досліджень вітчизняних та закордонних експертів щодо основних тенденцій управління фінансовими ризиками відповідних інституцій. Однак, одними з найактуальніших проблем щодо представленого управління залишаються: відносно велика залежність платіжного балансу від показників реструктуризації боргів банків; низька прибутковості щодо оптимізації витрат банку; значна частка ризиковості в проблемних кредитах відносно резервної бази; наявність валютних ризиків, які дисбалансиють валютні структури активів і пасивів; недостатньо розвинутий ризик-менеджмент; завищена вартість залучених і позичених ресурсів для кредитування вітчизняної економіки в умовах інтеграційних процесів в міжнародний фінансовий простір.

Таким чином, в умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір під впливом підвищених ризиків у роботі фінансових інституцій, виникає необхідність застосування якісно нових та інноваційних підходів до фінансового менеджменту, які повинні бути спрямовані

перш за все на формування якісної економічної та надасть можливість вивести на якісно новий рівень фінансової політики у світовому фінансовому просторі. конкурентоспроможність українських інституцій. Вплив глобальних інтеграційних процесів прискорить та

Література:

1. Стукало Н. В. Вимірювання фінансової глобалізації. *Фінанси України*. 2006. №6. С. 146-153. URL:http://iepjournals.com/journals/4/2006_1_Stukalo_ukr.pdf.
2. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. Київ: Видавничий центр «Друк», 2002. 320 с.
3. Prakash B., Swetha N., Gopi P., Kavva P. Smart garbage monitoring and air pollution controlling system. *International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology (IJARET)*. 2021. Volume:12. Issue:3. P.698-703. DOI: 10.34218/IJARET.12.3.2021.064.
4. Танклевська Н. С., Ярмоленко В. В. Сучасний стан та проблеми функціонування фондового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. №7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.1>.
5. Design and Implementation of Smart Traffic Controlling System / S. Shenbagavalli and etc. *International Journal of Engineering Technology Research & Management*. 2020. Vol. 4, Is. 04. P. 28-36.
6. Tomashuk I. V., Tomashuk I. O. Enterprise development strategy: innovation and internal flexibility. *Colloquium-journal*. 2021. № 3 (90). Vol. 4. P. 50-66. DOI: <https://doi.org/10.24412/2520-2480-2021-390-50-64>.
7. Шарова С. В. Проблеми ринку корпоративних цінних паперів як ефективного інструменту залучення фінансових ресурсів. *Управління змінами та інновації*. 2021. № 1. С. 76-80. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2021-1-15>.
8. Управління фінансовими ризиками. *Навчальні матеріали онлайн (pidru4niki.website)*. 2023. URL https://pidru4niki.com/74707/ekonomika/upravlinnya_finansovimi_rizikami.
9. Костецький В. В., Бутів А. М. Напрями побудови системи управління фінансовими ризиками на підприємстві. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1. № 3. С. 60-66.
10. Бездітко О. Є. Управління фінансовими ризиками підприємства. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. 2020. Вип. 3. С. 43-49. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.3.6>.

References:

1. Stukalo, N. V. (2006). Measurement of financial globalization. *Finansy Ukrainy*, 6, 146-153. URL: http://iepjournals.com/journals/4/2006_1_Stukalo_ukr.pdf [in Ukrainian].
2. Lucyshyn, Z. O. (2002). Transformacija svitovoji finansovoji systemy v umovax hlobalizaciji. Kyiv: Vydavnychjy centr «Druk». [in Ukrainian].
3. Prakash, B., Swetha, N., Gopi, P. & Kavva, P. (2021). Smart garbage monitoring and air pollution controlling system. *International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology (IJARET)*, 12 (3), 698-703. DOI: 10.34218/IJARET.12.3.2021.064 [in English].
4. Tanklevs'ka, N. & Yarmolenko, V. (2021). Current situation and problems of stock market functioning in Ukraine. *Efektivna ekonomika*, 7. doi: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.1> [in Ukrainian].
5. Shenbagavalli, S., Priyadharshini, T., Sowntharya, S., Manikandan, P. & Dr. Saravanan, S. (2020). Design and Implementation of Smart Traffic Controlling System. *International Journal of Engineering Technology Research & Management*, 4, 28-36 [in English].
6. Tomashuk, I. V. & Tomashuk, I. O. (2021). Enterprise development strategy: innovation and internal flexibility. *Solloquium-journal*, 3 (90), 4, 51-66 <https://doi.org/10.24412/2520-2480-2021-390-50-64> [in English].
7. Sharova, S. V. (2021). Problems of the rink of corporate collective papers as an effective inventor of financing of financial resources. *Upravlinnja zminamy ta innovaciji*, 1, 76-80 [in Ukrainian].
8. Educational materials online (2023). *Financial risk management*. URL: https://pidru4niki.com/74707/ekonomika/upravlinnya_finansovimi_rizikami [in Ukrainian].
9. Kostetsky, V. V. & Butov, A. M. (2016). Construction areas of financial risk management at the enterprise. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 1, 3, 60-66 [in Ukrainian].
10. Bezditko, O. Je. (2020). Enterprise financial risk management. *Taurida Scientific Herald. Series: Economics*, 3, 43-49.

